

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÛMET SİSTEMİNDE CUMHURBAŞKANININ SORUMLULUĞU

Sümeyye KARA*

Öz

Devlet başkanlarının yetki ve sorumlulukları hususu hükûmet sistemlerine göre farklılık göstermektedir. Sorumluluk türleri hukuki, cezai ve siyasi sorumluluk olarak üç ana başlıkta incelenmektedir. Hükûmet sistemlerinin yapılarına göre devlet başkanlarının sorumlulukları azalmakta ya da artmaktadır.

1982 Anayasası'nda 2017 yılında yapılan değişiklik sonucunda hükûmet sistemi değişmiştir. Yeni oluşan hükûmet sistemi kendine özgü özellikler barındırmaktadır. Hükûmet sistemi ile beraber devlet başkanının sorumlulukları da değişmiştir. Parlamenter sistemdeki temsili Cumhurbaşkanının yerini aktif bir Cumhurbaşkanı almıştır.

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucu Anayasa'nın 105. maddesinin başlığı "sorumsuzluk ve sorumluluk hali" iken "cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu" olarak değiştirilmiştir. Bununla beraber Cumhurbaşkanının siyasi, hukuki ve cezai sorumluluğu değişmiştir. Değişiklik ile yargılama usulü ve sonucu da düzenlenmiştir. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimi sonunda Cumhurbaşkanının yemin etmesiyle yeni hükûmet sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Siyasi Sorumluluk • Cezai Sorumluluk • Hukuki Sorumluluk • Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi • 2017 Anayasa Değişiklikleri

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya, Türkiye | Cand. LL.M., Selçuk University Institute of Social Sciences, Department of Public Law, Konya, Turkey.

✉ smeyyedemirci@hotmail.com • ORCID 0000-0002-9031-6257

🔍 **Atıf Şekli:** KARA Sümeyye, "Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", *SÜAMYOD.*, C. 5, S. 2, 2022, s. 237-276.

🔍 **İntihal | Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

RESPONSIBILITY OF THE PRESIDENT IN THE PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM

Abstract

The powers and responsibilities of heads of state vary according to government systems. Types of responsibility are examined under three main headings: legal, criminal and political. According to the structures of government systems, the responsibilities of heads of state are decreasing or increasing.

The government made the 1982 Constitution made in 2017 changed the government system. The newly formed government system has unique features. With the government system, the responsibilities of the head of state have changed. The representative president in the parliamentary system has been replaced by an active president.

As a result of the referendum held on 16 April 2017, the title of Article 105 of the Constitution was changed from hali state of irresponsibility and responsibility "to criminal responsibility of the president". However, the political, legal and criminal responsibility of the president has changed. The procedure and result of the amendment were also regulated. At the end of the parliamentary and presidential elections held on June 24, 2018, the new government system was implemented with the swearing of the President.

Key Words

Political Liability • Criminal Liability • Legal Liability • Presidential System of Government • 2017 Constitutional Amendments of Turkey

GİRİŞ

Ülkemizde 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucu Anayasa'nın hükümet sistemi modeli değişmiştir. Bu değişiklik devletin organlarındaki yetkilerde yapılan düzenlemeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Yeni kurulan bu hükümet sistemi başkanlık sisteminin özelliklerini taşımakla beraber ondan farklılaşan yönleri de mevcuttur. Bu nedenle sisteme ilk aşamada "Türk tipi başkanlık sistemi" denilmiş sonrasında "Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi" olarak literatürümüze yerleşmiştir.

2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının sorumluluğunu düzenleyen Anayasa'nın 105. maddesi içerik olarak tamamen değiştirilmiştir. Madde başlığı "Sorumluluk ve Sorumluluk Hali" iken yeni

düzenleme ile “Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu” olmuştur. Bu düzenleme ile Cumhurbaşkanının sorumluluğuna yönelik önemli değişiklikler yapılmıştır.

Geçmişten günümüze devlet başkanının sorumluluğu hep tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar 1876 Kanun-i Esasi döneminden bu yana devam eden Anayasal sürecimizde süregelmiştir. 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği neticesinde de tartışmaların devam edeceği görülmektedir. Anayasa’da Cumhurbaşkanının hukuki ve siyasi sorumluluğu, çerçevesi çizilmesi gereken bir konudur.

Değişiklikten önceki Anayasa metninde sorumluluk her ne kadar vatana ihanetle sınırlandırılmış gibi görünse de vatana ihanetin tanımının bulunmaması yargılama önünde engel niteliğinde görülerek tartışmalara yol açmıştır. Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından sorumluluğu, suç işlemesi halinde yargılama sisteminin nasıl olacağı konusu da belirsizlik içinde kalmış ve doktrinde birçok çözüm ileri sürülmüştür. Cumhurbaşkanının hukuki ve siyasi sorumluluğu ile ilgili herhangi bir düzenleme öngörülmemiş olması da tartışma konusu olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile sorumsuz Cumhurbaşkanı modelinden sorumlu Cumhurbaşkanına geçiş yapılmıştır. Cumhurbaşkanı siyasi sorumluluğu ile ilgili net bir düzenleme yapılmamış olsa da Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve meclise fesih yetkisinin tanınmış bulunması Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğu olarak değerlendirilebilecektir.

Anayasa’da Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğu yönünde bir düzenleme yapılmamıştır. Bu yüzden Cumhurbaşkanı hukuki sorumluluğu açısından sıradan bir vatandaşla aynı kategoride bulunmaktadır.

2017 Anayasa değişikliği ile esas tartışma konusu olan düzenleme Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunda yapılan değişikliklerdir. Yeni sistemde Cumhurbaşkanı görevi ile ilgili suçlardan da sorumlu tutulmuştur. Düzenlemeye göre Cumhurbaşkanının kişisel veya görevi ile ilgili işlediği herhangi bir suçtan suçlandırılması için meclis önergesi verilmesi gerekmektedir. Önergenin kabulü sonucunda soruşturma açılması için karar alınması halinde komisyon tarafından soruşturma gerçekleştirilip Yüce Divan’a sevk için mecliste tekrar görüşülecektir. Bu

işlemlerin hepsi için Anayasa'da ayrı bir çoğunluk öngörülmüştür. Dolayısıyla Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu değişiklikten önceki metne kıyasla oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenleme alanı bulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, ülkemizdeki özellikler ve koşullar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur, bu sistemin Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan sistemden farkları mevcuttur. Neticice olarak ülkemizdeki sistem kendine has olarak ortaya çıkmıştır.

I. HÜKÜMET SİSTEMLERİNDE DEVLET BAŞKANLARININ SORUMLULUĞU

Hükümet sistemleri Anayasa Hukuku'nda "kuvvetler ayrılığı-kuvvetler birliği sistemleri" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayırım yasama, yürütme ve yargı organlarının arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Devletin bunun gibi değişik kuvvetlerden meydana geldiğinin Aristo'dan beri kabul edildiği bilinmektedir¹.

Kuvvetler ayrılığı sistemlerinde yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden farklı organlara verilmiştir. Bu sistemlerde kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden kesin ve sert bir şekilde ayrıldığı sistemlere "başkanlık sistemi" bu kuvvetlerin yumuşak ve dengeli bir şekilde ayrıldığı sistemlere de "parlamentar sistem" adı verilmektedir. Kuvvetler birliği sistemlerinde ise adından da anlaşılacağı üzere yasama ve yürütme organları aynı organda toplanmıştır. Yasama ve yürütme kuvvetleri yürütme organında toplanmışsa, ortada "mutlak monarşi" ya da "diktatörlük" rejimleri vardır. Yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında birleşmişse, ortada "meclis hükümeti sistemi" vardır.

Genel olarak kuvvetler ayrılığının uygulandığı sistemlerde yürütme, görevlerini yerine getirme konusunda yetersiz kalırken kuvvetler birliği uygulanan sistemlerde ise kuvveti kendi elinde bulunduranların

¹ DOĞAN, Bayram/ GEYİK, Ali Fuat, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 10, S. 2, s.24; SESLİ, Mutlu, Yürütmenin Başlı Olarak Cumhurbaşkanının Hukuki Konumu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2006, s. 9.

sınırlandırılmamasının kişi hak ve hürriyetlerini tehdit ettiği görülmektedir².

Bu açıklamalar ışığında aşağıda hükümet sistemlerinde devlet başkanlarının sorumluluğu konusunu ele alacağız.

A. Meclis Hükümeti Sisteminde Devlet Başkanının Sorumluluğu

Kuvvetler birliğinin hâkim olduğu meclis hükümeti sisteminde adından da anlaşılacağı üzere bir meclis bulunur. Bu meclis seçimle oluşmuştur ve meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır. Devletin idaresi meclisin egemenliği altındadır. Bu sistemde yasama ve yürütme fonksiyonları yasama organı olan meclis tarafından yerine getirilir³. Meclisin kendi kendini fesih hakkı vardır. Meclisin kendini feshedebilmesi ve aynı zamanda meclisin sürekli çalışan bir kurum olması meclisin asıl yetkili organ olduğunu gösterir⁴.

Meclis hükümeti sisteminde yürütme ayrı bir organ sayılmaz. Meclis tarafından bir kurul seçilir. Kurul yürütme görevini meclis adına yerine getirir. Bu sistemde bakanlıklar seçilen bu kurulun içinden oluşturulur. Her bakan meclise karşı kendisi sorumludur. Bakanların kolektif siyasi sorumlulukları bulunmamaktadır; dolayısıyla bakanlardan bir tanesi yürütme tarafından alınacak bir karara katılmadığı ya da alınacak bu karara muhalif oy kullandığı takdirde meclise karşı bu karardan dolayı sorumluluk taşımayacaktır. Meclis alınan kararı uygun görmemişse bu kararı alan bakanlar üzerinde siyasi sorumluluk doğacaktır. Bu gerçeklerle meclisin bakanları görevden alma yetkisi bulunmaktadır⁵.

² DOĞAN/ GEYİK, 2020, s. 21; BOZKURT, Emine Esra, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı'nın Düzenleyici İşlemleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), KSİÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2021, s. 34.

³ NOHUTÇU, Ahmet/ ÜNDAL, Melek, Anayasa Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2015, Savaş Kitap Yayınevi, s. 11.

⁴ AYGEN, Murat/ ATMACA, Yıldız, "Kuruluşunun İlk Yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nde Uygulanan Hükümet Sistemleri", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2019, C. 2, S. 2, s. 388.

⁵ ÖZDEMİR, Hakan, "Türkiye'nin Parlamenter Hükümet Sistemi Tecrübesine Kısa Bir Bakış", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020, S. 20, s. 378-381; KILIÇ, Abbas, Parlamenter Rejimlerde ve Türkiye'de Bakanların Birey-

Meclis hükûmeti sisteminde bir Başbakan bulunmamaktadır. Devlet başkanlığı görevi Meclis başkanı tarafından yürütülür. Ayrıca meclis hükûmeti sisteminde muhalefet kurumu yoktur. Bunun sebebi meclis içindeki bütün siyasal gruplar yürütme içinde temsil imkânı bulmaktadır⁶.

Meclis hükûmeti sisteminde görevini yasama organına bağlı olarak ve onun adına gerçekleştiren Meclis Başkanının yasama organına karşı sorumluluğu diğer sistemlere göre daha fazladır. Meclis hükûmeti sisteminde meclis soruşturmasının hukuki dayanağı olarak sistemin kendisi gösterilebilir. Dolayısıyla Meclis Başkanının meclise karşı siyasi sorumluluğu bulunmaktadır⁷.

Ülkemizde meclis hükûmeti sistemi 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) döneminde uygulanmıştır. Bu sisteme genellikle olağanüstü dönemlerde başvurulmaktadır. Ülkemizde de uygulandıktan sonra Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması gibi önemli bir gelişmeye sebep olmuştur⁸.

1921 Anayasası'nda (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) yer alan icra vekilleri bakanlara; icra vekilleri heyeti başkanı Başbakana; Meclis Başkanı ise devlet başkanına benzetilebilir.

Meclisin kendini feshetmesi halinde Meclis Başkanının görevi de sona erecektir. Bu durum bize devlet başkanının sorumluluğu konusunu açıklar niteliktedir⁹.

B. Parlamenter Hükûmet Sisteminde Devlet Başkanının Sorumluluğu

---

sel Siyasi Sorumluluğu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, s. 31.

⁶ **ATAR, Yavuz**, Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Konya 2012, Mimoza Yayınları, s. 145.

⁷ **ÖZBUDUN, Ergun**, "İngiltere ve Amerika'da Meclis Tahkikatı", AÜHFD, 1960, C. 17, S. 1- 4, s. 220.

⁸ **TUNÇ, Hasan/ BİLİR, Faruk/ YAVUZ, Bülent**, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 3.Baskı, Ankara 2011, Berikan Yayınevi, s. 36.

⁹ **AYKANAT, Tuğba**, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018, s. 39.

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yumuşak bir şekilde birbirinden ayrıldığı sisteme parlamenter hükûmet sistemi denir. Bu sistemde organlar işbirliği içinde çalışır. Bu tarz sistemlerde genelde organların birbirine denkliği vardır. Parlamenter hükûmet sisteminin uygulandığı devletlerde yürütme çift yapılıdır. Devlet başkanının sorumsuzluğu ilkesi hâkimdir¹⁰.

Parlamenter hükûmet sisteminde yürütme yetkisini kullanan bir Bakanlar Kurulu bulunmaktadır. Bakanlar Kurulunun lideri konumundaki Başbakan yasama organı içinden çıkmak zorundadır hatta çoğu zaman Bakanlar Kurulu üyeleri bile meclis içinden seçilir. Aslında bu durum yumuşak kuvvetler ayrılığının ispatı niteliğindedir.

Parlamenter sistemde iki başlı yönetim mevcuttur. Yürütme yetkisi devlet başkanı konumundaki Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu arasında dağıtılmıştır. Bu sistemde bireysel sorumluluk olabileceği gibi kolektif sorumluluk da doğmaktadır. Kolektif siyasi sorumluluk, hükûmetin siyasetini ilgilendirdiği için Başbakan ve bakanların tamamının sorumluluğunu ifade eder. Bireysel siyasi sorumluluk ise bir bakanın kendi yetkisi ve emri altındaki işlerden tek başına sorumlu olmasını ifade etmektedir¹¹.

Parlamenter hükûmet sisteminde devlet başkanı yürütmenin bir kanadını oluşturur. Bu sistemde devlet başkanının yasama organına karşı bir sorumluluğu yoktur¹². Yürütmenin diğer kanadı olan Bakanlar Kurulu ise yasama organı karşısında sorumludur. Bu sistemde Bakanlar Kurulu yasama organının güvenine dayanır¹³.

¹⁰ ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku Genel Kısım, 1. Baskı, Ankara 2018, Seçkin Yayıncılık, s. 363.

¹¹ ASİLBAY, İbrahim Halil, "Parlamenter Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", TBB Dergisi, 2013, S. 104, s. 256; KILIÇ, 2010, s. 177.

¹² DÖNMEZ, Ömer, "Hükûmet Sistemleri ve Hükûmet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi"

http://web.e-baro.web.tr/uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.pdf. E.T: 02. 01. 2020, s. 15.

¹³ GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Bursa 2019, Ekin Yayınları, s. 758.

Parlamente sistemde devlet başkanının sorumsuz olması zorunlu bir unsurdur. Devlet başkanının sorumsuz olması aslında devlet başkanının yetkisiz olduğunu göstermektedir. Çünkü kamu hukukunda “yetki ve sorumsuzluk paraleldir ilkesi” geçerlidir. Bu ilke kapsamında devlet başkanının bütün işlemleri Başbakan ve ilgili bakan veya bakanlar tarafından imzalanır. Bu şekilde yapılan işlemlerin siyasi sorumluluğu imzalayanlar tarafından üstlenilmiş olur. Başka şekilde anlatmak gerekirse parlamente hükümet sisteminde devlet başkanının tek başına gerçekleştirilebileceği işlem mevcut değildir¹⁴.

Parlamente sistemde devlet başkanının sorumsuzluğu sürekli, devlet başkanının görev süresi dolmuş olsa dahi görevi süresindeki görevi ile ilgili eylem ve sözlerinden kovuşturulamayacaktır¹⁵.

Parlamente hükümet sisteminde devlet başkanının tarafsız olması zorunlu bir unsurdur. Çünkü parlamente hükümet sisteminde devlet başkanı devletin ve milletin birliğini temsil eder, aynı zamanda parlamente sistemde devlet başkanının sorumsuz olması da devlet başkanının tarafsız olmasını gerektirmektedir¹⁶.

Parlamente sistemde devlet başkanı devletteki organların uyum ve düzen içerisinde çalışmasını sağlamakla görevlidir. Devlet başkanı ülkeyi içeride ve dışarıda temsil eder ayrıca Anayasa'nın uygulanması ve devlet organlarının uyum içinde çalışmasını gözetmek zorundadır.

Devlet başkanı parlamente hükümet sisteminde sembolik ya da onursal yetkilere sahiptir. Devlet başkanının bu tarzdaki işlemlerine; Başbakanı ve bakanları atamak ve istifalarını kabul etmek, kararnameleri imzalamak, kanunları imzalamak, örnek olarak verilebilir. Devlet başkanı sorumluluk doğurucu ya da icraî işlemlere imza atamaz. Devlet başkanının yaptığı işlemlerde Başbakan ve ilgili bakanın imzası bulunması gerekir. Bu kural parlamente hükümet sisteminde “karşı imza

¹⁴ ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 19. Baskı, Ankara 2019, Yetkin Yayınları, s. 318.

¹⁵ TAŞKIN, Ş. Cankat, “1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanının Sorumsuzluğu”, TBB Dergisi, 2011, S. 92, s. 387.

¹⁶ ERDOĞAN, Mustafa, 1982 T.C. Anayasası'na Göre Cumhurbaşkanının Hukuki Durumu (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987, s. 35; ASİLBAY, 2013, s. 261.

kuralı” olarak ifade edilmektedir. İşte bu nedenle devlet başkanının herhangi bir siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır¹⁷. Zaten devlet başkanını sorumsuz olarak ilan etmek devlet başkanını devlet ile ilgili sorumluluk gerektiren işlemler yapmaktan alıkoymaktadır¹⁸.

Parlamente hükümet sisteminde devlet başkanının cezai sorumluluğu da sınırlandırılmıştır. Devlet başkanı görevi ile ilgili işlediği suçlardan sorumlu olmamakta yalnızca vatana ihanet suçlaması ile sorumlu tutulabilmektedir. Devlet başkanının görevi dışındaki eylemlerinden dolayı sorumluluğu ise elbette ki mevcut olacaktır. İşlediği iddia edilen eylemle ilgili olarak suç soruşturması ve kovuşturmasının tarafı olabilecektir¹⁹.

Devlet başkanının göreviyle ilgili yaptığı konuşmalar, gerçekleştirdiği işlemlerle ilgili şahsına tazminat davası açılmaz. Ancak belirttiğimiz gibi bu sorumsuzluk göreviyle ilgili işlemlerini kapsamakta şahsi olarak başkalarına verdiği zararlardan sorumlu tutulmaktadır. Dolayısıyla devlet başkanının göreviyle ilgili olmayan sözleşmeden doğan işlemlerinden ya da haksız fiilden doğan borçlarından dolayı hakkında tazminat davası açılabilecektir²⁰.

C. Başkanlık Sisteminde Devlet Başkanının Sorumluluğu

Başkanlık sistemi parlamente sistem gibi uygulamalar sonucu ortaya çıkmış, zamanla olgunlaşmış bir sistem değildir. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) akılcı yöntemlerle üzerine çalışılarak, tartışılarak oluşturulmuş bir sistemdir. Başkanlık sistemi için uygulamada “ABD Sistemi” de denilmektedir. Başkanlık sistemi sert kuvvetler ayrılığına dayanmaktadır.

Başkanlık sisteminde yürütme başkanı diye adlandırılan devlet başkanından ibarettir. Hem devlet başkanlığı hem de hükümet başkanlığı aynı şahısta toplanmıştır. Tüm yetkiler başkanda toplandığı için si-

¹⁷ ANAYURT, 2018, s. 365-366.

¹⁸ ALDIKAÇTI, Orhan, “1961 Anayasası’nda Devlet Başkanı Kararnamelerinin İmzalanması”, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1968, C. 1, S. 2, s. 36.

¹⁹ ANAYURT, 2018, s. 367.

²⁰ ANAYURT, 2018, s. 367.

yaseten ve hukuken sorumluluk da başkana aittir. Bu hükümet sisteminde başkan yasama organından güvenoyu almaz. Dolayısıyla organların varlığı birbirlerini etkilemez, organların birbiri üzerinde müdahalesi yoktur. Başkanın yasama organına karşı herhangi bir siyasi sorumluluğu da bulunmamaktadır. Başkanlık sisteminde bakanların da yalnızca başkana karşı sorumlulukları vardır²¹.

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organının seçim tarihleri kasıtlı olarak birbirinden farklı günler olarak belirlenmiştir. Buradaki amaç her iki organın da aynı seçmen iradesinin sonucu oluşmasını engellemektir. Dolayısıyla her iki organ da fikri ve çalışma prensibi olarak birbirinden farklı nitelikte olacaktır. Bu durum bize yasama ve yürütme organının birbirinden bağımsız olduğunu kanıtlamaktadır.

Organlar arasındaki bağımsızlık bazı durumlarda organlar arası kopukluğa sebep olmaktadır. Bu kopukluğu giderebilmek için de sistem “Kontrol ve Denge” mekanizması geliştirmiştir²².

Başkanın yasama organına karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Sorumsuzluk başkanın görevinden alınmasına engel olur ancak bu durum başkanın yaptığı iş ve eylemlerinden hiçbir şekilde tepki almayacağı anlamına gelmemektedir. Görev yaptığı dönemde halk tarafından kabul görmeyen bir politika izleyen ya da yetkilerini suiistimal eden başkanın sonraki seçim döneminde başkan olarak seçilmemesi başkana dolaylı olarak yaptırım mahiyetinde olacaktır²³. Ancak görev süresi dolmadan başkan halk tarafından azledilemeyeceği için bu sorumluluk da kısıtlı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır²⁴.

Başkanın cezai sorumluluğu her türlü suçtan bulunmamaktadır. Sorumluluk yolu, yasama organı tarafından işletilmektedir²⁵. ABD Anaya-

²¹ ANAYURT, 2018, s. 397-399.

²² ATAR, 2012, s. 143.

²³ DOĞAN, Bayram/ DOĞAN, İdris, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 11, S.2, s. 472; İTİŞGEN DÜLGER, Rezzan, Parlamenter Sistemde Devlet Başkanının Cezai Mesuliyeti (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 22.

²⁴ AYKANAT, 2018, s. 40; ANAYURT, 2018, s.406.

²⁵ ANAYURT, 2018, s. 406.

sası, impeachment (suçlama) usulünü düzenlemiştir. Impeachment açılmasına yasama organı karar verir ve rapor sunması için bir soruşturma komisyonu görevlendirir. Komisyon raporundan sonra başkanın suçlandırılmasına ilişkin yasama organında oylama yapılır. Oylama sonucunda başkan suçlanacak olur ise yargılama yetkisi yasama organı olan ABD Anayasası'na göre Senato'ya aittir. Yargılama sırasında Senato'ya, Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlık eder. Senato, hazır bulunan üyelerinin üçte ikisinin oyuyla mahkûmiyet kararı verebilir.

Başkanlık sisteminde devlet başkanının kişisel iş ve eylemlerinden hukuki sorumluluğu bulunmaktadır.

D. Yarı Başkanlık Sisteminde Devlet Başkanının Sorumluluğu

Yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemiyle parlamenter sistemin aynı paydada buluşması ile oluşmuştur. Daha doğru bir ifade ile anlatacak olursak parlamenter sistemden koparak başkanlık sistemine yaklaşma şeklinde nitelendirebiliriz. Yarı başkanlık sistemi melez bir sistemdir²⁶.

Devlet başkanının halk tarafından seçilmesinin yarı başkanlık sistemine geçiş açısından yeterli olmadığını savunan görüşler²⁷ olmakla birlikte aslında devlet başkanının halk oylaması ile seçilmesi parlamenter sistemden bariz bir kopuşu simgeler. Yarı başkanlık sisteminde hükûmetin başı yine başbakandır. Devletin başkanı olarak Cumhurbaşkanı bulunur.

Bu sistemde devlet başkanının parlamenter sistemdekine oranla daha geniş yetkileri bulunmaktadır. Ancak yetkiler kullanılırken yarı başkanlık sisteminde de karşı imza kuralı geçerlidir. Anlaşılacağı üzere yarı başkanlık sistemindeki başkan başkanlık sistemindeki başkan gibi tek başına karar verememektedir²⁸.

Yarı başkanlık sisteminde yürütme açısından önemli yetkileri olan devlet başkanının siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu durum yarı

²⁶ ANAYURT, 2018, s. 409.

²⁷ ANAYURT, 2018, s. 416.

²⁸ KILIÇ, Abbas, "Siyasi Sorumluluk Kurumunun Hükümet Sistemleri Açısından Değerlendirilmesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2016, S. 8, s. 284-285; İTİŞ-GEN DÜLGER, 2017, s. 29.

başkanlık sisteminin uygulandığı Fransa'da tartışma konusu olmuştur. Siyasi sorumluluk kabul edildiği takdirde siyasi olarak devlet başkanının istikrarsızlaşacağı yönünde görüşler ortaya atılmıştır. Sonuç olarak devlet başkanının yasama organına karşı siyasi sorumluluğu bulunmamasıyla beraber halk tarafından seçildiği için halka karşı bir siyasi sorumluluğunun doğduğunu kabul etmek gerekecektir²⁹.

Yarı başkanlık sistemi ile özdeşleşmiş Fransa'da devlet başkanının cezai sorumluluğu görevi ile ilgili işlemiş olduğu suçlardan dolayı bulunmamaktadır. Görevi ile ilgili olmayan suçlarından ötürü ise Yüce Divan'a sevk edilecek ve yargılaması orda yapılacaktır. Devlet başkanının cezai sorumluluğu ile ilgili diğer bir husus ise insanlığa karşı işlenen suçlar açısından karşımıza çıkmaktadır. Devlet başkanı insanlığa karşı bir suç işlediği takdirde yargılaması Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yapılacaktır. Aynı zamanda Fransa'da devlet başkanı, hukuki sorumluluğu açısından dokunulmazlıktan yararlanmakta ve görev süresi bitene kadar herhangi bir dava ile karşı karşıya kalmamaktadır³⁰.

II. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE CUMHURBAŞKANININ SORUMLULUĞU

Sorumluluk kelimesi çeşitli anlamları içerisinde barındırmaktadır. İlk olarak sorumluluk kişilerin kusurlu sayılması demek olup, kişinin ahlaki açıdan kınanması ve tecdidi sonucunu doğurur³¹. Hukuki açıdan sorumluluk kavramı ise kişinin yetki alanına giren olayların sonuçlarını

²⁹ KILIÇ, 2016, s. 283-285.

³⁰ BOLAT, Muhammet Esat/ HATIPOĞLU, Mehmet, "Vesayetçi Parlamentarizmden Yarı Başkanlık Sistemine: Yetki ve Sorumlulukta Paralellik İlkesi Açısından Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 11, S. 2, s. 345; GÜLLER, Abdülsamet, 2007 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Türkiye' de Cumhurbaşkanının Anayasal Konumu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016, s. 124.

³¹ YÜCEL, Bülent, "Devlet Başkanı Sorumsuzluğunun Hükümet Sistemine Yansımaları ve Türkiye Uygulaması", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı), 2016, C. 3, Özel Sayı, s.124; CAMGÖZ, Mehmet Fatih, 1982 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanının Konumuna İlişkin Hükümet Sistemi Tartışmaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2010, s. 55.

ve davranışlarının mesuliyetini üstlenmesi olarak tanımlanmıştır³². Sorumluluğun bir diğer anlamı ise hesap sorulabilmesidir. Kişinin üstlenmiş olduğu bir işten, bir görevden dolayı hesaba çekilmesi durumudur. Kişilerin üstlendiği görevler dini, toplumsal, ahlaki veya hukuksal bir kuraldan doğabilmektedir³³. Hukuki açıdan sorumluluk; hukuki, cezai ve siyasi sorumluluk olarak üç başlık altında incelenmektedir.

Sorumluluk kavramı yerine sorumsuzluk kavramı da yaygın olarak kullanılmaktadır. Sorumsuzluk sorumluluğun tersi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorumsuzluk, Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili işlem, eylem ve sözlerinden dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılamaması anlamını taşır. Sorumsuzluk da hukuki, cezai ve siyasi sorumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴.

16 Nisan 2017 tarihinde ülkemizde yapılan referandum sonucu 1982 Anayasası'nda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik sonucu hükûmet sistemimiz parlamenter sistemden tamamı ile kopmuştur. Hukuk sistemimizde bu yeni sisteme Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi denilmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi kendi bünyesinde denge ve denetim mekanizmaları getirmiştir.

Yeni sistem parlamenter sistemden farklı olduğu gibi başkanlık sisteminden de farklı yönleri bulunmaktadır. 2007 yılında Anayasa'da yapılan Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ilişkin değişiklik, sistemi parlamenter sistemden uzaklaştırmakla beraber 2017 yılı değişikliği ile sistem tamamen değiştirilmiştir³⁵.

Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile beraber yasama organının içinden çıkan yürütme organı sistemi terkedilmiştir. Bu sistemle hem yasama organı hem de yürütme organı aynı gün yapılan seçimle halk tarafından seçilmiştir. Meclisin ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kuvvetler ayrılığını kuvvetlendiren bir durum olmasına rağmen

³² Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aed92fa540134.25138616, E.T. 05. 03. 2020.

³³ **REZAZAD, Yaser**, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Hâlleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2016, s. 3.

³⁴ **DOĞAN/ DOĞAN**, 2020, s. 469; **AYKANAT**, 2018, s. 6.

³⁵ **DOĞAN/ GEYİK**, s. 40.

men seçimlerin aynı gün yapılması siyasi çoğunluğa sahip partinin hem yasama hem de yürütme organını elde etmesi anlamına gelmektedir³⁶.

2017 yılında yapılan değişiklik ile Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu terimleri Anayasa'dan tamamen kaldırılmış, yürütme yetkisinin tamamı Cumhurbaşkanlığı makamında birleştirilmiştir³⁷. Bunun sonucu olarak da sorumsuz Cumhurbaşkanından sorumlu Cumhurbaşkanı dönemine geçilmiştir. Bu sistem başkanlık sistemine oldukça yakın olmakla birlikte saf başkanlık sisteminden ayrıldığı yönler mevcuttur. Örneğin; sistemimizdeki yasama ve yürütme organının aynı gün seçilmesi, başkanlık hükümet sisteminde ise tam tersi seçimlerin ayrı zamanlarda yapılması özel olarak istenen bir durumdur. Özellikle bu düzenleme dolayısıyla yeni Anayasa çok eleştirilmiştir. Yeni hükümet sisteminin siyasi eleştiriler bir yana teknik açıdan kusurlarla dolu olduğunu belirten görüşler de vardır³⁸.

A. Siyasi Sorumluluk

1982 Anayasası ilk başta klasik parlamenter sistemlerde olduğu şekilde Cumhurbaşkanının siyasi açıdan sorumsuz olduğunu kabul etmiştir. Zaman içerisinde gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri ile meclise ve Cumhurbaşkanına karşılıklı olarak seçimleri yenileme yetkisi verilmiş, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, bütçe yoluyla denetim gibi dengeleyici unsurlar getirilmiş, bu düzenlemeler doğrultusunda siyasi sorumluluk ile ilgili yeni bir anlayış ortaya çıkarmıştır.

2017 Anayasa Değişikliği Öncesi: 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmeden önce Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğu bulunmamaktaydı.

³⁶ DOĞAN/ GEYİK, 2020, s. 40.

³⁷ GÜL, Cengiz, "Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 13, S. 2, s. 241; POLAT, Alparslan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019 s. 117.

³⁸ GÖNENÇ, Levent/ KONTACI, Ali Ersoy, "2017 Tarihli Anayasa Değişikliği Sonrasında Yasama- Yürütme İlişkileri", TBB Dergisi, 2019, S. 145, s. 77.

Cumhurbaşkanı meclis tarafından görevden alınamayacağı gibi hakkın da meclis denetimi yolları da kullanılamamaktaydı³⁹.

1982 Anayasası'nın önceki halinde Cumhurbaşkanının görevleri tek başına yapabileceği işlemler ve karşı imza kuralına tabi olan işlemler olarak ikiye ayrılmaktaydı. Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlerden sorumlu olmadığı ve yargı denetimine tabi olmadığı Anayasa'da açıkça ifade edilmişti. Karşı imza kuralına tabi olan işleri ise imzalayan Başbakan ve ilgili bakanın sorumluluğunda idi. Bu durum Cumhurbaşkanının siyasi olarak sorumsuzluğu anlamına gelmekteydi.

1982 Anayasası'nın eski hâli parlamenter hükûmet sistemini benimsemiştir. Yapılan düzenlemeler de parlamenter hükûmet sistemine uygun olarak devlet başkanını sorumsuz kabul etmiştir. Sorumsuzluk durumu kamu hukukundaki yetki ve sorumluluğun paralelliği ilkesinin bir sonucudur. Bu ilke bir makamın yetkileri bulunduğu ölçüde sorumluluğunun bulunduğunu anlatmaktadır.

Siyasi sorumluluğun yaptırımını görevden alınmadır. Cumhurbaşkanının siyasi olarak sorumsuz olması durumunda Cumhurbaşkanı halk veya halkın temsilcisi olan meclis tarafından görevden azledilemeyecektir. Ancak meclis bir takım yollar ile cumhurbaşkanının istifa etmesini sağlayabilecektir. Örneğin meclis, Cumhurbaşkanının kararlarına imza atmayabilecek veya Cumhurbaşkanı tarafından oluşturulan hükûmetlere güvensizlik oyu vermek suretiyle Cumhurbaşkanını yıldırmaya çalışabilecektir. Bu durumda yine de Cumhurbaşkanı istifa etmezse meclisin yapabileceği herhangi bir şey yoktur, çünkü meclis tarafından yapılan zorlama hukuki değil psikolojik düzeydedir⁴⁰.

Cumhurbaşkanının siyasi olarak sorumsuz olmasının süresi bulunmamaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse Cumhurbaşkanı görevi ile ilgili iş ve eylemlerinden kaynaklı olarak görevi bittikten sonra da sorumlu tutulamayacaktır.

2017 Anayasa Değişikliği Sonrası: 2017 Anayasa değişikliği ile yürütme yetkisi tamamen Cumhurbaşkanına devredilmiştir. Cumhur-

³⁹ GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, 1. Baskı, Bursa 2011, Ekin Yayınları, s.8 1.

⁴⁰ TAŞKIN, s. 392.

başkanı tüm işlemlerini kendi başına gerçekleştirecektir. Cumhurbaşkanı'nın kendi başına yaptığı işlemlerin yargı denetimi dışında kalacağı hükmü de yürürlükten kaldırılmıştır. Bu hükmün kaldırılması zorunlu bir durumdur çünkü kaldırılmamış olsaydı idari yargının büyük ölçüde işlevsiz kalması durumu söz konusu olacaktır⁴¹.

Cumhurbaşkanı, işlemlerini yaparken yardımcı olmaları için Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve bakanları atayacaktır. Bu görevliler yalnızca Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olacaktır. Dolayısıyla önceki sistemde olduğu gibi bakanlar meclisten güvenoyu almak zorunda olup meclise karşı sorumlu olmayacaktır⁴². Bunun üzerine Cumhurbaşkanı'nın siyasi sorumluluğu konusu karşımıza çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı eski sistemde olduğu gibi sorumsuz olmayacaktır.

Meclisin seçimleri yenileme yetkisi (madde 116) ile beraber Cumhurbaşkanı ve meclis aynı anda seçimlere girecek ve iki organın da süresi sona erecektir. Bu durum Cumhurbaşkanı'nın meclise karşı sorumlu olduğu sorusunu akıllara getirmektedir. Öncelikle iki makam arasında sorumluluk kavramının olması için, organların birbirinden kaynaklanması gerekmektedir. Oysa yeni hükümet sistemimizde organlar birbirinden kaynaklanmamakta her ikisi de halk tarafından seçilmektedir. Bu sebeple Cumhurbaşkanı ve TBMM arasında teorik olarak bir sorumluluk ilişkisi olmayacaktır⁴³. Meclisin seçimleri yenileyebilmesi yetkisi Cumhurbaşkanı'nın meclise karşı sorumlu olduğunu göstermeyecektir. Teorik olarak bu şekilde açıklasak da uygulamada meclisin Cumhurbaşkanı'nın görevine son vermesi siyasi sorumluluk mekanizması olarak görülebilecektir⁴⁴. Sonuçta siyasi sorumluluk bir makamın bir diğer makamın görevine son vermesi durumudur⁴⁵. Meclis Cumhurbaşkanı'nın

⁴¹ ÖZBUDUN, 2019, s. 310.

⁴² ARDIÇOĞLU, Artuk, "Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", Ankara Barosu Dergisi, 2017, C. 75, S. 3, s. 31.

⁴³ KÜÇÜK, Adnan, Türkiye'de Başkanlık (Cumhurbaşkanlığı) Sistemi, 2.Baskı, Ankara 2021, Adalet Yayınevi, s. 251.

⁴⁴ DOĞAN/ DOĞAN, 2020, s. 472; GÜLFİDAN, Osman Serkan, Cumhurbaşkanı'nın Cezai Sorumluluğu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 22.

⁴⁵ GÖZLER, 2019, s. 856- 857.

faaliyetlerinden memnun değilse kendini feda etmek pahasına seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir. Tabii aranan çoğunluk göz önünde bulundurulduğunda uygulama açısından seçimlerin yenilenmesi biraz zor gözükmektedir. Kanaatimizce sırf Cumhurbaşkanını feshedebilmek adına meclis üyelerinin kendi yetkilerinden feragat etmeyecekleri söylenebilecektir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz düzenlemenin devamında keyfi olarak seçimlerin yenilenmesi kararı alınması ihtimaline karşılık Cumhurbaşkanı koruma altına alınmıştır. Bu korumayı (madde 116/3) “*Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir*” hükmünden çıkartabiliriz.

Cumhurbaşkanının halka karşı siyasi sorumluluğunun olup olmadığı konusunda da herhangi bir düzenleme Anayasa’da bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanının iki defa aday olabileceği düşünüldüğünde ve ilk döneminde halk Cumhurbaşkanının faaliyetlerinden memnun olmadığı takdirde ikinci defa Cumhurbaşkanını seçmeyecektir. Bu da doğrudan bir görevden alınma olarak değerlendirilmese de halk dolaylı olarak Cumhurbaşkanını ikinci defa seçmeyerek görevden almış sayılabilecektir⁴⁶.

B. Hukuki Sorumluluk

Hukuki sorumluluk Cumhurbaşkanının Borçlar Hukuku, Medeni Hukuk, Ticaret Hukuku gibi özel hukuk dallarına tâbi olan sorumluluğudur. Genel manasıyla Cumhurbaşkanının haksız fiiliyle ya da sözleşme veya kanuna aykırı bir fiiliyle verdiği zararlardan sorumlu tutulması olarak değerlendirilebilir⁴⁷.

Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğu ile ilgili 1982 Anayasasının ilk halinde ve değişiklik yapılan halinde açıkça bir düzenleme bu-

⁴⁶ DOĞAN/ DOĞAN, 2020, s. 472; YİĞİTER, Murat, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Yürütme Yetkisi ve Sorumlulukları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, s. 97.

⁴⁷ GÖZLER, 2019, s. 864.

lunmamaktadır. Aşağıda değişiklik öncesi ve sonrası Cumhurbaşkanı'nın hukuki sorumluluğu ayrıntılı olarak incelenecektir.

2017 Anayasa Değişikliği Öncesi: Cumhurbaşkanı'nın hukuki sorumluluğu konusunda göreviyle ilgili eylem ve işlemleri ile kişisel eylem ve işlemleri olarak ikili bir ayırım yapılmıştır. Cumhurbaşkanı'nın göreviyle ilgili eylemlerinden sorumluluğu olmadığı kabul edilmiştir. Çünkü Cumhurbaşkanı tek başına yaptığı işlemlerden anayasanın açık hükmü gereği sorumluluğu bulunmamıştır. Karşı imza kuralına göre yaptığı işlemlerden ise ilgili bakan sorumlu tutulmuştur. Karşı imza kuralına dayalı işlemler idari işlem niteliğinde olduğundan bu kurala bağlı işlemlerden doğan tazminat sorumluluğuna idare hukuku yoluyla gidilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İdare hukukuna göre kişisel hakkı ihlal edilenler tam yargı davası açarak zararlarının giderilmesini isteyebileceklerdir. Bu şekilde açılan davaların Başbakanlığa veya ilgili bakanlığa karşı açılması gerekmiştir. Danıştay Kanunu 24. Maddesi (2/7/2018 değişikliği öncesi) hükmü de bu durumu destekler niteliktedir.

Cumhurbaşkanı'nın görevi ile ilgili olmayan kişisel olarak ifade edilen eylemlerinden ise sorumluluğu tam kabul edilmiştir.⁴⁸ Cumhurbaşkanı'nın kişisel eylemlerinden dolayı bir kişiye verdiği zarar karşısında onun tazmini için Cumhurbaşkanı'na karşı dava açılabileceği ifade edilmiştir.

2017 Anayasa Değişikliği Sonrası: 1982 Anayasasının yeni düzenlemesi ile Cumhurbaşkanı'nın yalnızca cezai sorumluluğu düzenlenmiştir. Hukuki sorumluluğa ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanı'nın kişisel eylem ve işlemlerinden dolayı sorumluluğu önceki düzenleme ile aynı mahiyette olacaktır⁴⁹.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun sorumluluk başlıklı 49. maddesinde: *"Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür."* ifadesi kullanılmaktadır. Burada zarar veren ve tazmin etmesi gereken kişi Cumhurbaşkanı da olabilecektir. Dolayısıyla

⁴⁸ DOĞAN/DOĞAN, 2020, s. 480; GÜLLER, 2016, s. 54- 55.

⁴⁹ YILDIZ, Abdulkadir, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanı'nın Sorumluluğu Meselesi", KÜSBD, 2019, C. 9, S. 1, s. 14.

Cumhurbaşkanı zararı gidermesi amacıyla bir tazminat davasında davalı konumunda bulunabilecektir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında, maddi açıdan oluşan zararın tazmin edilebilmesi için fiilin suç oluşturması yeterli bulunmuş, failin mahkûmiyet almış olması istenmemiştir⁵⁰. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 73/7 maddesi: “*Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz*” hükmünü içermektedir. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanı tarafından zarara uğramış olan mağdur kişisel haklarından vazgeçtiğini açıklamadığı sürece tazminat davası açabilecektir.

2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili kişisel eylemleri ve göreviyle ilgili eylemlerine ilişkin ayırım kalkmıştır. Bu nedenle Cumhurbaşkanına göreviyle ilgili eylemlerinden dolayı dava açılabilir. Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğu tam ve mutlakdır. Bununla beraber Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili eylem ve işlemlerinden kaynaklı hukuki sorumluluğu çoğu zaman idare hukukunun alanı olan idarenin hukuki sorumluluğu kapsamına girer. Bu yönde Danıştay Kanunu madde 24: *Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a) Cumhurbaşkanı kararlarına b) Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemler... Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları... karara bağlar.*” hükmünü içermektedir. Danıştay Kanununda 2/7/2018 tarihinde yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanlığına karşı yaptığı işlemlerden dolayı dava açılabilir.

Cumhurbaşkanına açılacak davanın usulü ile ilgili herhangi bir düzenleme Anayasa'da bulunmamaktadır. Her ne kadar Anayasa madde 105'te Cumhurbaşkanının yargılanması ile ilgili bir usul öngörülmüş ise de madde başlığı Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğudur ve hukuki açıdan tazminat davalarının bu usulle görülmesi mümkün değildir⁵¹. Kanaatimizce Cumhurbaşkanının zararlarından dolayı görülecek tazminat davası genel usullere tabi olmalıdır.

⁵⁰ Yargıtay HGK, E.2001/19-652, K.2001/705, 10.10.2001 (https://www.hukuki.net/ictihat/Yargitay_Hukuk_Genel_Kurulu_2001_19_652.php E.T. 15.03.2020).

⁵¹ YILDIZ, 2019, s. 14-15; AYKANAT, 2018, s. 78.

C. Cezai Sorumluluk

Cumhurbaşkanının suç işlemesi sonucu cezai sorumluluğu ortaya çıkacaktır. Cezai sorumluluk suç kovuşturması ve soruşturmasını içermektedir. Ceza sorumluluğunun yaptırımları ceza kanunlarında belirtilmektedir.

Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkin en önemli başlıklardan birinin cezai sorumluluk olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü cezai sorumluluğun müeyyidesi devlet başkanının dolayısıyla Cumhurbaşkanının görevine son verilmesidir. 2017 Anayasa değişikliğinden sonra Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkin madde metninin başlığı “Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu” olarak değiştirilmiştir. Önceki düzenlemede Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu yalnızca vatana ihanet suçu ile sınırlandırılmıştır. Hükûmet sisteminin değişmesi ile Cumhurbaşkanının sorumluluğunun istisnası da kalmamış Cumhurbaşkanı kişisel veya görevi ile ilgili olduğuna bakılmaksızın işlediği her türlü suçtan sorumlu kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanının işlediği suç dolayısıyla yargılanması sonucunda görevinin dahi sona ermesi hükme bağlanmıştır.

2017 Anayasa Değişikliği Öncesi: Anayasa’da 2017 yılında yapılan değişiklik öncesinde Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu konusunda görevi ile ilgili suç ve kişisel suç ayrımı yapılmaktaydı. Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili olmayan yani kişisel suçlarından her vatandaş gibi sorumlu olduğu kabul edilmekteydi⁵². Göreviyle ilgili suçlarından dolayı ise sorumsuzluğu kural, sorumluluğu istisna olarak değerlendirilmekteydi⁵³.

Cumhurbaşkanının görevi sırasında bir suç işlemesi halinde işlediği suçun niteliğine bakılmaktaydı. Eğer suçun niteliği vatana ihanet kapsamına giriyorsa Cumhurbaşkanının sorumluluğu doğmuş kabul edilecekti. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu görev suçları açısından vatana ihanetle sınırlandırılmıştı, ancak vatana ihanet kavramı ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmediği için tartışmalara sebep olmuştur. Bazı yazarlar kanunilik ilkesinin gerçekleşmediği gerekçesiyle

⁵² ÖZBUDUN, 2019, s. 311.

⁵³ GÖZLER, 2019, s. 858.

Cumhurbaşkanının suçlandırılmayacağını savunmuş⁵⁴, diğer yazarlar ise kanunilik ilkesinin farklı şekillerde sağlandığını ileri sürmüşlerdir. Özbudun, kanunilik eleştirilerini fazla şekilci bulmuş ancak meclisin vatana ihanet suçunun hangi suçlara işaret ettiği yönünde bir düzenleme yapması gerektiği eleştirisinde bulunmuştur⁵⁵. Gözler ise “*Türk Ceza Kanunu’nda vatana ihanet suçu diye bir suç ihdas edilmedikçe, Cumhurbaşkanı vatana ihanet ile suçlandırılmaz ve Yüce Divanda vatana ihanetten dolayı yargılanamaz*” diyerek görüşünü bildirmiştir⁵⁶.

Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından sorumlu olduğunun kabulünün gerektiğini bildiren görüşe göre; Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından sorumlu tutulmaması halinde “*ceza kurallarının mecburîliği ilkesi*”nin ihlal edilmiş olacağı belirtilmiştir. Ceza kanunları yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren, hükümlerini ihlâl eden bütün kişiler hakkında, zorunlu olarak uygulanacağı için Cumhurbaşkanı hakkında bu kuralın istisna olduğuna dair bir hüküm bulunmadıkça Cumhurbaşkanının da ceza kanunlarına tâbi olacağı savunulmuştur⁵⁷.

Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından doğan sorumluluğu kabul edildiği zaman, yargılanmasına ilişkin bir usulün olmaması Cumhurbaşkanını bu konuda korumasız bırakabilmektedir. Bu durum Cumhurbaşkanının dokunulmazlığının olup olmadığını, görevi esnasında yargılanıp yargılanamayacağını ve yargılanır ise yargılama usulünün ne şekilde olacağına ilişkin tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Doktrin Cumhurbaşkanının şahsi suçlarından sorumlu olduğunu kabul etmekle beraber Cumhurbaşkanının dokunulmazlığı ve yargılanması konularının düzen-

⁵⁴ GÜLFİDAN, Osman Serkan, “1982 Anayasası Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Siyasi ve Cezai Sorumluluğu”, Anayasa Hukuku Dergisi, 2016, C. 5, S. 9, s. 147.

⁵⁵ ÖZBUDUN, Ergun, “Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Sorumsuzluğu”, 11.06.2009, <http://www.dunyabulteni.net/yazar/ergun-ozbudun/10222/cumhurbaşkaninin-sorumlulugu-vesorumsuzlugu>, E. T. 05.04.2020.

⁵⁶ GÖZLER, 2019, s. 860.

⁵⁷ ÇOBAN, Ali Rıza/ ERDAĞ, Ali İhsan, “Göreviyle İlgili Olmayan Kişisel Suçlarından Dolayı Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Yargılanması”, TBB Dergisi, 2008, S. 75, s. 179; URAL, Yurdanur, Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008, s. 63-64.

lenmeyişinin önemli bir eksiklik olduğu konusunda ittifak etmiştir⁵⁸. Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından yargılanması konusunda milletvekillerine uygulanan dokunulmazlık hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanması gerektiğini savunan görüş de mevcuttur⁵⁹.

2017 Anayasa Değişikliği Sonrası: 1982 Anayasası'nda 2017 değişikliklerinden sonra Cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili kısım tamamen değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile Cumhurbaşkanının sorumluluğu oldukça genişletilmiştir. Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkin olarak sınırlama getirilmemiştir. Cumhurbaşkanının sorumluluğu konusunda görev suçu kişisel suç ayrımı tamamen kaldırılmıştır⁶⁰. Anayasanın önceki metninde olduğu gibi vatana ihanet ayrımı yapılmaksızın görevle ilgili bütün suçlarından da Cumhurbaşkanının sorumluluğu esas alınmıştır.

Anayasanın 105. maddesi hükmü "*Cumhurbaşkanı hakkında bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir*" diyerek Cumhurbaşkanının kişisel veya göreviyle ilgili işlemiş olduğu suçlardan cezai sorumluluğunun olduğunu belirtmiştir. Anayasa bu düzenleme ile Cumhurbaşkanının işlemiş olduğu kişisel suçlarından da soruşturma açılabilmesi için meclis tarafından suçlandırılması ve aynı zamanda yargılamanın Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi'nde yapılması usulünü benimsemiştir⁶¹. Bu da eleştirilere yol açmıştır. Bu konuda Özbudun Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili suçlarından yargılamanın Yüce Divan'da yapılmasının normal olduğunu ancak Cumhurbaşkanının şahsi ilişkileri sonucu gerçekleştir-

⁵⁸ ÇOBAN/ ERDAĞ, 2008, s. 179; ÇIRAKCI, Aylin, 2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019, s. 28.

⁵⁹ ÖZDEN, Yekta Güngör, "Cumhurbaşkanının Yargılanması", Terazi HD, C. 2, S. 13, s. 18; ÖZKUL, Fatih, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 174.

⁶⁰ TAŞDÖĞEN, Salih, "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", DEÜ Dergisi (Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan), 2019, C. 21, Özel Sayı, s. 1305.

⁶¹ KÜÇÜK, 2021, s. 259.

diği suçlarından yargılanmasının Yüce Divan'da yapılmasının yadırganacak bir durum olduğunu belirtmiştir⁶².

Cumhurbaşkanının işlediği kişisel suçlarından dolayı Yüce Divanda yargılanmasının yapılmasına karşı doktrinde farklı yönlerde eleştiriler yapılmıştır. Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapacak kurum olan Anayasa Mahkemesinin ceza hâkimlerinden oluşmadığı için adi suçlar açısından bir uzmanlığı bulunmadığı, hatta mahkeme üyelerinin bir kısmının hukukçu bile olmadığı, böyle bir ortamda yargılamanın sağlıklı olmayacağı ifade edilmiştir⁶³.

Cumhurbaşkanının kişisel suçları açısından meclis tarafından suçlandırılması ve Yüce Divan'da yargılama yapılması yerine Anayasa'nın 106. maddesinde Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar için düzenlenmiş olan dokunulmazlık hükümlerinin, Cumhurbaşkanının kişisel suçları bakımından da düzenlenmiş olmasının daha uygun olacağı yönünde doktrinde çözüm önerisi getiren yazarlar olmuştur⁶⁴.

III. 2017 DEĞİŞİKLİĞİNDEN SONRA CUMHURBAŞKANININ SORUŞTURULMASI VE YARGILAMA USULÜ

2017 Anayasa değişikliği sadece Cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili düzenlemeler yapmamış aynı zamanda yargılama usulü ile ilgili de birçok yenilik getirmiştir.

A. Değişiklikle Getirilen Usul

2017 değişikliği öncesinde Cumhurbaşkanı hakkında görevi ile ilgili suçlardan yalnızca vatana ihanet suçlamasıyla meclis tarafından suçlandırılabilirdi düzenlenmişti. Başbakan ve bakanlar hakkında ise meclis soruşturması açılabilirdi düzenlenmişti. Meclis soruşturması usulü değişiklikten önce meclis üye tam sayısının onda birinin (55) önergesi ile görüşmeye alınırdı (madde 100). Cumhurbaşkanının vatana ihanet suçu ile suçlandırılması açısından ise durum özel olarak düzenlenmişti. Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılması için meclis üye tam sayısının en az üçte biri yani 184 milletvekilinin teklifi gerekiyordu

⁶² ÖZBUDUN, 2019, s. 312.

⁶³ GÖZLER, 2019, s. 861.

⁶⁴ GÖZLER, 2019, s. 862.

(madde 105). Cumhurbaşkanının soruşturma sonunda Yüce Divan'a sevk edilmesi için ise meclis üye tam sayısının dörtte üçünün (414) kararı gerekliydi.

1982 Anayasası'nın benimsediği yeni sistemde, Cumhurbaşkanı hakkında işlediği suçlar açısından soruşturma açılabilmesi için meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) vereceği önergeyle soruşturma açılmasını isteyebilecektir (madde 105). Meclis önergeyi görüşerek üye tam sayısının beşte üçünün (360) gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilecektir. Soruşturma sonucunda Cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevk edilmesi için meclis üye tam sayısının üçte ikisinin (400) gizli oyu ile karar verebilecektir.

2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevk edilmesi konusunda kısmen zorlaştırma (soruşturma açılması için gereken sayının meclis üye tam sayısının üçte biri oranından salt çoğunluğa yükseltilmesi) ve kısmen kolaylaştırma (Yüce Divan'a sevk kararının alınması için üye tam sayısının dörtte üçü oranının üçte ikiye düşürülmesi) yapıldığı söylenebilecektir⁶⁵.

Cumhurbaşkanı görev suçu ve kişisel suç ayrımı yapılmadan aynı usulle yargılanacaktır. Aynı zamanda Anayasanın Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu başlıklı 105. maddesinin son fıkrasında "*Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır*" hükmü yer almaktadır. Hükümden de anlayacağımız gibi Cumhurbaşkanının görevi esnasında işlediği iddia edilen suçlardan dolayı görevi sona ermiş olsa dahi bu usulle yargılaması yapılacaktır. Cumhurbaşkanının görevi sona erdikten sonra işlediği suçlardan yargılanması genel usullere göre olacaktır. Cumhurbaşkanı görevi sona erdikten sonra başka bir görev alırsa ve aldığı görevin kendine has soruşturma usulü varsa o takdirde eski Cumhurbaşkanı yeni görevindeki belirlenen hükümlere göre yargılanacaktır.⁶⁶

B. Cumhurbaşkanını Suçlama ve Sevk Usulü

⁶⁵ KÜÇÜK, 2021, s. 261.

⁶⁶ GÖREN, Zafer, "2017 Anayasa Değişikliği ile Getirilen Sistemde Cumhurbaşkanı", İTÜSBD, 2019, S. 36, s. 26.

2017 Anayasa değişiklikleri ile Cumhurbaşkanının suçlanma ve Yüce Divan'a sevk edilmesi konusunda dört ayrı aşama mevcuttur. Öncelikle Cumhurbaşkanının işlediği iddia edilen herhangi bir suçtan soruşturma açılması için meclis tarafından önerge verilecektir. Önergenin sonrasında soruşturma açılması için yine meclis tarafından soruşturma açılması kararı alınacaktır. Soruşturma kararı alındıktan sonra soruşturma komisyonu kurulacak ve bu kurulun vereceği rapor sonucu mecliste Yüce Divan'a sevk için oylama yapılacaktır. Bu usule ilişkin hükümler Anayasa'da ve Meclis İçtüzüğü'nde düzenlenmiştir.

Bu süreçlerin başlangıcında birinci aşama olan önerge verilmesi için nitelikli çoğunluk aranmıştır. Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılması konusunda, Meclis İçtüzüğü'nde Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve bakanlar hakkında düzenlenmiş olan; işlenen fiillerin hangi kanun ve düzene aykırı olduğunun belirtilmesinin zorunlu olduğuna ilişkin bir hüküm Cumhurbaşkanı hakkında düzenlenmemiştir. Cumhurbaşkanı hakkında verilen önergede sadece suç isnadının mı olması gerektiği yoksa soruşturmanın hangi suç ve suçlar açısından istendiğinin belirtilmesi mi gerektiğinin net bir şekilde ifade edilmediği görülmektedir.

Cumhurbaşkanının suçlanacağı zaman devam eden aşamalarda, soruşturma kararı alınması ve Yüce Divan'a sevk durumlarında aranan nitelikli çoğunluklar artırılmıştır. Aranan çoğunluklar sağlanamadığı takdirde süreç sona erecektir.

Soruşturma Açılması ve Komisyon: Meclis İçtüzüğü'nün 114. maddesine göre görevdeki veya görevi sona ermiş bulunan Cumhurbaşkanı hakkında suç işlediği iddiasıyla meclisin yazılı olarak vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilecektir⁶⁷. Bu aşamada öncelikle önergenin ne anlama geldiğini anlatmak gerekmektedir. Önerge kavramı *“meclis, kongre gibi resmi toplantılarda bir konu veya sorunla ilgili olarak öneride bulunabilmek adına üyelerden bir veya birkaçının başkanlığa verdiği, oya sunularak karar verilmesi istenen yazılı kâğıt”* şeklinde tanımlanmakta-

⁶⁷ TÜLEN, Hikmet, Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Cezai Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması, 1. Baskı, Konya 1999, Mimoza Yayınları, s. 91.

dır⁶⁸. Meclisin verilen önergeyi her halde en geç bir ay içinde görüşmesi gerekmektedir. Peki, verilen bu önergeler geri alınabilecek midir? Bu noktada ne Anayasa ne de Meclis İttüzüğü herhangi bir hüküm koymamıştır. Bununla beraber meclis uygulamalarına baktığımız zaman önerge sahiplerinin bir bölümünün önergedeki imzalarını geri almaları sonucu Anayasa'nın öngördüğü sayıda yeterli imza kalmadığında meclis soruşturması önergesinin gündemden kaldırıldığı örnekleri bulunmaktadır. Ancak imzaları geri almanın da belli bir süreye kadar yapılması gerekmektedir. Bu süre meclis soruşturması açılması kararından hemen öncesi olarak değerlendirilmektedir⁶⁹.

Önerge meclis soruşturmasının bir parçası sayılmamaktadır. Yalnızca soruşturma açılması için tahrik edici bir unsur olarak değerlendirilmektedir⁷⁰. Meclis soruşturması önergesini vermeye yalnızca meclis üyeleri yani milletvekilleri yetkilidir.

Verilen önerge derhal meclisin bilgisine sunulacak ve soruşturulması talep edilen Cumhurbaşkanıya bildirilecek, meclisin gündemine alınacaktır. Bu önerge için ilk imza atan milletvekilinin ve Cumhurbaşkanı'nın konuşacağı bir görüşmeden sonra meclis soruşturması açılıp açılmayacağı konusunda gizli oylama yapılacaktır. Oylamanın gizli yapılması, hiçbir etki altında kalmadan partilerin gruplaşmasından uzak bir şekilde daha sağlıklı bir oylama yapılmasını sağlayacaktır. Oylamanın sonucunda üye tam sayısının beşte üçünün oyu (360) ile soruşturma açılmasına karar verilecektir (İttüzük madde 114).

Soruşturma açılması ile ilgili TBMM kararları Cumhurbaşkanı'nın onayına tabi değildir. Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılmasına ilişkin karar verildiği takdirde bu karar Resmi Gazete'de yayınlanacaktır⁷¹.

TBMM İttüzüğü'nün 77. maddesinde, bir yasama dönemi içerisinde neticelenmemiş yazılı soru, meclis araştırması, kanun teklifleri,

⁶⁸ Güncel Türkçe Sözlük http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b0ef423d9fe33.04965980, E.T.07.01.2020.

⁶⁹ TÜLEN, 1999, s. 111- 112.

⁷⁰ AYKANAT, 2018, s. 99.

⁷¹ AYKANAT, 2018, s. 101.

genel görüşme ve önergelerinin, yeni yasama dönemi başladığında hükümsüz kalacağı düzenlenmiştir. Meclis soruşturması bu düzenleme içerisinde sayılmamıştır. Buradan bir yasama dönemi içerisinde sonuçlandırılmayan meclis soruşturması önergelerinin hükümsüz kalmayacağı anlaşılmaktadır.

Meclis, soruşturma açılmasına karar verdiği takdirde mecliste bulunan her siyasi parti mecliste bulunan milletvekili sayıları oranında komisyona seçilmek üzere aday bildirir. Siyasi partiler komisyonda temsil edilebilecekleri üye sayısının üç katı oranında isim bildirir. Bu isimler arasından ad çekme usulü ile on beş kişilik bir komisyon oluşturulur ve bu komisyon soruşturmayı yürütür. Soruşturma komisyonu üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir. Soruşturma komisyonunca yapılan işlemler gizlidir. Komisyona seçilen milletvekilleri hariç toplantıya kimse katılamaz (İçtüzük madde 114).

Kurulan soruşturma komisyonu kamu ve özel kurum kuruluşlardan konuya ilişkin bilgi ve belgeleri isteyebilir, lüzumu halinde belgelelere el koyabilir, yürütme organının tüm imkânlarından faydalanabilir. Cumhurbaşkanını diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir (İçtüzük madde 111).

Komisyonun yetkilerinden biri de adli yargı kurumlarından yardım isteyebilmesidir. Komisyon, Ceza Muhakemesi Kanunu tarafından verilen bilirkişilik, tanıklık, arama ve el koymaya ilişkin hürriyeti bağlayıcı yetkileri, gerekçe göstermek koşuluyla mahkemelerden talep edebilecektir (İçtüzük madde 111).

Komisyon, soruşturması yapılacak olan Cumhurbaşkanının savunmasını alacaktır. Soruşturmaya ilişkin Cumhurbaşkanının toplanmasını istediği belgeler varsa komisyon temin ettirecektir (İçtüzük madde 111).

Komisyon yapmış olduğu soruşturmanın sonucunda meclise sunulmak üzere bir rapor düzenleyecektir, komisyonun raporunu 2 ay içinde düzenlemesi gerekmektedir. Ancak soruşturma bu sürede tamamlanamazsa komisyona bir aylık süre daha verilecektir. Bu sürenin

sonunda komisyon soruşturmayı bitirip Meclis Başkanlığına raporunu sunmak zorundadır (İçtüzük madde 114).

Komisyonun raporu başkanlığa verildikten sonra dağıtımı sağlanır ve Meclis Genel Kurulunda görüşülmek için toplanılır. Toplantı sırasında bir takım komisyon üyelerine ve hakkında soruşturma istenilen Cumhurbaşkanına söz hakkı verilir. Son söz yine Cumhurbaşkanına verilir. Cumhurbaşkanı dilediği takdirde savunmasını yazılı olarak sunar ve savunması Genel Kurulda okunur. Bu işlemlerin sonunda meclis, komisyon raporunu oylayarak üyelerinin en az üçte ikisinin gizli oyu ile Yüce Divan'a sevk kararı alabilir (İçtüzük madde 114).

Komisyon, raporunu Yüce Divan'a sevk yönünde hazırlarsa ve bu rapor Meclis Genel Kurulunda olduğu gibi kabul edilirse komisyonun hazırlamış olduğu bu rapor teknik anlamda "kamu davası açan belge" konumunda olacaktır. Normalde ceza yargılamasında Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülen soruşturma sonucunda iddianame düzenlenirken Cumhurbaşkanının soruşturulması durumunda Cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevk edilmesi ile ceza davası açılmış olacaktır.

Komisyon Yüce Divan'a sevk yönünde rapor hazırladığında ve meclis Yüce Divan'a sevk kararı verdiğinde hangi ceza hükmüne dayandığını belirtmek zorundadır. Komisyonun Yüce Divan'a sevk etme yönündeki raporlarının reddi, ancak Yüce Divan'a sevke dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önerenin kabulüyle mümkün olacaktır (İçtüzük madde 114). Dolayısıyla komisyon çalışmaları sonucunda Cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevk edilmemesi yönündeki bir raporun reddi, meclisin sevki kabul eden ve Cumhurbaşkanının hangi ceza hükmüne göre cezalandırılacağını içeren bir önerge kabul etmesiyle mümkün hale gelecektir.

Cumhurbaşkanı hakkında soruşturma açılmasına karar verilmesi durumunda oluşturulacak komisyonun niteliği geçici olacaktır. Komisyon yalnızca Cumhurbaşkanı hakkında soruşturmayı yürütecek ve görevi sona erdiğinde dağılacaktır⁷².

⁷² AYKANAT, 2018, s. 101.

Yüce Divan'a Sevk: Komisyon raporunun hazırlanarak meclise sunulması ile Yüce Divan'a sevk aşaması başlayacaktır. Bu aşamada öncelikle rapor mecliste görüşülecek sonrasında Yüce Divan'a sevk için oylama yapılacaktır.

Meclisin Yüce Divan'a sevk kararı almak için toplanabilmesi için Anayasa'da ve Meclis İçtüzüğü'nde herhangi bir özel sayı öngörülmemiştir. Bu sebeple Yüce Divan'a sevk kararı alabilmek için Anayasa'nın 96. maddesinde öngörülen toplantı yeter sayısına göre meclisin toplanması gerekmektedir. Bu sayı 600 üyeli meclisin üçte biri olan 200 milletvekiline karşılık gelmektedir.

TBMM'nin Yüce Divan'a sevk kararı meclisin kanun ve içtüzük dışında yaptığı bir işlem olduğu için parlamento kararı niteliğindedir. Meclisin parlamento kararları Anayasa'nın 148. maddesinde de düzenlendiği üzere Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışındadır. Ancak Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla meclisin aldığı bazı kararları eylemli içtüzük olarak değerlendirmekte ve denetim sınırları içinde saymaktadır⁷³.

Cumhurbaşkanının Yargılanması: Meclisin Yüce Divan'a sevk kararından sonra Cumhurbaşkanı Yüce Divan'da yargılanacaktır. Bu yargılamayı Anayasa Mahkemesi yapacaktır.

Anayasanın 105. maddesine göre Cumhurbaşkanının yargılanması 3 ay içinde tamamlanır. Bu sürede tamamlanmazsa bir defaya mahsus üç aylık ek süre verilir. Yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Yargılaması devam eden Cumhurbaşkanı görevine devam eder. Bu şekilde hukukun temel ilkelerinden biri olan masumiyet karinesi de korunmuş olacaktır. Ayrıca ülkenin yargılanan bir Cumhurbaşkanı tarafından yönetildiği de göz önünde bulundurularak bu konuda önlem alınıp yargılamanın süreye bağlandığı söylenebilecektir⁷⁴.

Yüce Divan'ın Yetkisi: Yüce Divan sıfatı Anayasa Mahkemesinin en önemli görevlerinden biridir. Anayasa Mahkemesi belirli üst düzey

⁷³ TOPAL, Emre, "Eylemli İçtüzük Değişiklikleri", Yasama Dergisi, 2010, S. 16, s. 38.

⁷⁴ AYKANAT, 2018, s. 92.

kamu görevlilerini görevsel suçlarından dolayı yargılamaktadır⁷⁵. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan görevini Genel Kurulu aracılığıyla yerine getirmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse Anayasa Mahkemesi hem görev hem kişiler yönünden sınırlandırılmış olağan bir yargı kuruluşudur.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılama sırasında 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun hükümlerini uygulayacaktır. Bu kanunda ilgili usul kuralı olmaması durumunda ise 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun'u uygulanacaktır.

Anayasa'nın getirdiği yeni düzenleme ile beraber Cumhurbaşkanı görevle ilgili suçlarının yanında kişisel suçlarından da Anayasa Mahkemesi tarafından Yüce Divan sıfatıyla yargılanacaktır. Ancak Anayasa'nın 148/6. maddesinde Yüce Divan sıfatıyla yargılanacak kişiler sayılmış ve bu kişilerin görevleriyle ilgili suçlarından dolayı yargılanacakları belirtilmiştir. Anayasa'nın 105. maddesi ise Cumhurbaşkanının her türlü suçtan dolayı Yüce Divan'da yargılanacağını öngörmektedir. O zaman Cumhurbaşkanı kişisel suçlarından dolayı Yüce Divan'da yargılanamayacak mıdır? Bu durumda hukuk kuralları arasındaki çatışmaları çözmeye yarayan ana ilkelerden «*lex specialis derogat legi generali*» yani «özel hüküm genel hükmü bertaraf eder» ilkesi çatışmayı çözmektedir. Sonuç olarak kanaatimizce cumhurbaşkanı kişisel suçlarından dolayı da Yüce Divan tarafından yargılanabilecektir.

Yüce Divan Kararı: Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararları Genel Kurulda alacaktır. 6216 sayılı kanunun 21. maddesinde "Genel Kurul on beş üyeden oluşur" hükmü yer almaktadır. Ayrıca toplantı yeter sayısı başkan veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye olarak belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesinin bölümler ve Genel Kurul halinde çalışacağı ve kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alacağı belirlenmiştir (Anayasa m. 149 ve 6216 sayılı Kanun m. 65). Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinden inceleyecektir.

⁷⁵ İBA, Şeref/ KILIÇ, Abbas, Anayasa Yargısı Dersleri, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara 2018, Turhan Kitabevi, s. 135.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla Cumhurbaşkanını yargı-larken belli bir süreye tabi tutulmuştur. Anayasanın 105. maddesi ve Meclis İktüzüğü'nün 114. maddesinde yer aldığı gibi 6216 sayılı kanun- nun 57. maddesinde de bu süre belirtilmiştir. Yüce Divan Cumhurbaş- başkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve bakanlar hakkındaki yargılamala- rı üç ay içinde tamamlayacaktır. Yargılama bu süre içinde tamamlana- madığı takdirde ek üç aylık süre içinde kesin olarak tamamlanması ge- rekmektedir.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapıla- bilecektir. Bu başvuru Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekili, sanık, müdafii, katılan veya vekili tarafın- dan 15 gün içinde Yüce Divan'a dilekçe verilmesi ile yapılacaktır. Hü- küm tarafların yokluğunda açıklanmışsa süre tebliğ tarihinden itibaren başlayacaktır. Yüce Divan yeniden incelemeyi dosya üzerinden yapa- caktır. Ancak talep halinde veya re'sen verilecek bir kararla duruşmalı olarak da yapılabilir. Yeniden inceleme, yalnızca başvuruda belirti- len hususlarla sınırlı olarak yapılacaktır. Yeniden inceleme başvurusu üzerine verilen kararlar kesin olacaktır (6216 sayılı Kanun madde 58).

6216 sayılı Kanun'un 67. maddesinde Yüce Divan kararlarına karşı 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre yargılamanın yenilenmesi istenebi- leceği hükme bağlanmıştır. Atıf yapılan kanun Ceza Muhakemesi Ka- nunu'dur. Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı tanınan olağanüstü kanun yollarından birisidir. Yargılamanın ye- nilenmesi yolu re'sen gidilecek bir yol değil, istek üzerine başvurulacak bir yoldur. Kural olarak başvuru süresi sınırlandırılmamıştır. Yargıla- manın yenilenmesi davası, hatalı olduğu iddia edilen hükmün infazını ertelemeyecektir. Ancak mahkeme bunun aksi yönde karar verebilecek- tir (CMK m.312).

C. Cumhurbaşkanının Görevinin Sona Ermesi

Cumhurbaşkanının görevinin sona ermesi dört halde gerçekleşir:

-Cumhurbaşkanının beş yıllık görev süresini tamamlaması halinde yeni seçilen cumhurbaşkanının göreve başlamasıyla görevi sona erer.

-Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde görevi sona erer.

-Meclisin seçimleri yenilemesi halinde yeni seçilen Cumhurbaşkanının göreve başlamasıyla sona erer.

-Ve son olarak Cumhurbaşkanının Yüce Divan'da seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilmesi halinde görevi sona erer.

2017 Anayasa değişikliğinden önce Cumhurbaşkanının vatana ihanetten dolayı Yüce Divan'a sevki halinde görevine devam edip etmeyeceği ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Farklı görüşler bulunmakla birlikte doktrindeki baskın görüş Yüce Divan'a sevk kararı verildiği takdirde Cumhurbaşkanının görevinin sona ereceği yönündeydi⁷⁶. Yeni düzenleme ile birlikte Cumhurbaşkanının görevinin ne zaman sona ereceği hükme bağlanmıştır. Cumhurbaşkanının görevi seçilmeye engel bir suçtan mahkûm olduğu takdirde sona erecektir. Cumhurbaşkanı mahkûm olduğu her suçtan dolayı görevi sona eremeyecektir. Cumhurbaşkanı milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından seçilir. Milletvekili seçilme yeterliliği ise Anayasa'nın 76. maddesinde düzenlenmiştir. Sonuç olarak bu maddede sayılmış olan suçlardan hüküm giydiği takdirde Cumhurbaşkanının görevi sona erecektir. Anayasanın 76. maddesinde sayılan suçlar:

-Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;

- Zimmet,
- İhtilâs,
- İrtikâp,
- Rüşvet,
- Hırsızlık,
- Dolandırıcılık,
- Sahtecilik,
- İnancı kötüye kullanma,
- Dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla,
- Kaçakçılık,
- Resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma,

⁷⁶ ÖZBUDUN, 2019, s. 311-313.

-Devlet sırlarını açığa vurma,

-Terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, şeklinde düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı bunlar hariç olmak üzere, taksirli bir suç sebebiyle hüküm giyerse; kasıtlı bir suçtan 1 yılın altında hüküm giyerse görevi sona ermeyecektir.

Cumhurbaşkanının görevini sona erdirmeyen suçlar açısından hüküm giymiş olması halinde aldığı cezanın infazının nasıl ve ne zaman gerçekleşeceği konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı mahkûm olduğu suçtan dolayı cezasını milletvekilleri gibi görev süresinin bitiminde mi infaz edecektir yoksa görevini Cumhurbaşkanı Yardımcısının Cumhurbaşkanına vekâleten gerçekleştirmesi mi gerekir. Bu konuda doktrinde görüş ayrılıkları mevcuttur. Kanaatimizce Cumhurbaşkanı hakkında yasama dokunulmazlığı hükümlerinin kıyasen uygulanarak cezanın infazının görev süresinin bitimine kadar ertelenmesi daha isabetli olacaktır. Aksi takdirde Cumhurbaşkanı Yardımcısının Cumhurbaşkanına vekâlet etmesinin geçici ve olağan durumlarda başvurulması gereken bir kurum olması sebebiyle Cumhurbaşkanının meşruiyetini kaybetmesi riski ortaya çıkabilecektir.

SONUÇ

Sorumluluk kavramı hukukun en önemli kavramlarından biridir. Yaptırımların uygulanmasını sağlar. Sorumluluk siyasi, cezai ve hukuki sorumluluk olmak üzere hukukun tüm alanlarında etkilidir. Devlet başkanı da bu sorumlulukların muhatabı konumundadır.

Devlet başkanının sorumlulukları hukuki sorumluluk, cezai sorumluluk ve siyasi sorumluluk başlıkları altında incelenmektedir. Siyasi sorumluluk devlet başkanının meclise ve halka karşı sorumluluğunu ifade eder. Hukuki sorumluluk, devlet başkanının özel hukuk ilişkilerinden doğan sorumluluğunu kapsar. Cezai sorumluluk da ceza hukukundan kaynaklanmaktadır.

Siyasi sorumlulukta yönetenler yönetilenlere karşı sorumludur. Buradan yönetilen konumundaki şahısların siyasi sorumluluğunun olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Bazı hukuk sistemlerinde devlet başkanının siyasi olarak sorumsuz olduğu kabul edilmiştir.

Hukuki sorumluluk her şahıs üzerinde oluşabilecek sorumluluk türüdür. Devlet başkanlarının da diğer şahıslar gibi her türlü eyleminden dolayı hukuki sorumluluğu bulunmaktadır. Bazı hukuk sistemlerinde devlet başkanının hukuki sorumluluğu sınırlandırılmıştır. Ancak hukuki sorumluluğun tamamıyla kaldırıldığı bir sistem hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.

Cezai sorumluluk kavramı ceza hukukuna ilişkindir. Devlet başkanının sorumluluğu ile ilgili tartışma konusunun en yoğun yapıldığı sorumluluk türüdür. Devlet başkanının cezai sorumluluğu bazı sistemlerde yalnızca vatana ihanet suçu ile sınırlandırılmıştır. Bu durum genel olarak parlamenter hükûmet sisteminin uygulandığı devletlerde görülmektedir. Çünkü parlamenter hükûmet sisteminde devlet başkanının sorumlulukları sembolik yapıdadır.

Ülkemizde dönemin şartlarından dolayı 1921 Anayasası döneminde meclis hükûmet sistemi uygulanmıştır. Sonrasında 1924 Anayasası ile beraber parlamenter hükûmet sistemine adım atılmış ve bu sistem çalışmamızın da konusu olan 2017 Anayasa değişikliklerine kadar devam etmiştir.

Çalışmamızın konusu olan 2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının sorumlulukları tamamıyla değişmiştir. Anayasanın 105. maddesinde düzenlenen Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu ve sorumluluğu başlığı Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu olarak değişmiştir. Bu durum Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun sınırları hakkında bir belirleme yapıldığının kanıtıdır. Cumhurbaşkanının hukuki, cezai ve siyasi sorumluluğu bulunmaktadır. Bu yüzden özellikle cezai sorumluluk konusunda tartışmaların en azından eski sistem zamanındaki tartışmalardan daha az olacağı görüşündeyiz.

Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğuna ilişkin Anayasa'da hüküm bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğu noktasında herhangi bir sınırlama konulmadığının delili niteliğindedir. Cumhurbaşkanına karşı herhangi bir vatandaş tarafından zararın tazmini sebebiyle ya da herhangi bir hukuki nitelikte dava açılabilecektir.

Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğuna ilişkin herhangi bir hüküm konulmamış olması Cumhurbaşkanı açısından sakıncalar doğu-

rabilir. Cumhurbaşkanına göreviyle ilgili eylemlerinden dolayı dava açılabilmesi, Cumhurbaşkanının yargılanması için özel bir usul öngörülmemiş olması gibi durumlar geçmişte de tartışma konusu yapılmıştır. Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğunda, görevine ilişkin eylem ve işlemlerde davanın idare aleyhine açılması yerinde olacaktır.

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu Anayasa değişikliği ile oldukça genişletilmiş ve suç tipleri açısından herhangi bir ayırım yapılmaksızın Cumhurbaşkanının yargılanacağı hükme bağlanmıştır.

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu konusunda yeni bir usul öngörülmüş olup bu usul Cumhurbaşkanının hem kişisel suçlarına hem de göreve ilişkin suçlarına uygulanacaktır. Getirilen usulün kişisel suçlar açısından da uygulanacak olması haliyle eleştiri konusu olmuştur. Cumhurbaşkanının suçlandırılmasında ve Yüce Divan'a sevkine ilişkin TBMM yetkili kılınmıştır. Yargılamayı Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi yapacaktır. Cumhurbaşkanının suçlandırılması ve yargılanması usulünün zor olduğu gerekçesiyle eleştirenler olmuştur. Ancak devlet başkanının suçlandırılması çok sık karşılaşılan bir durum değildir.

Cumhurbaşkanının görevinin sona ermesi konusunda 2017 Anayasa değişikliği öncesinde net bir hüküm yoktu. Yeni düzenleme ile bu belirsizlik giderilmiştir. Cumhurbaşkanı seçilmeye engel olan bir suçtan mahkûm edildiği takdirde görevi sona erecektir. Bu konuda yargılaması devam eden Cumhurbaşkanının görevine devam etmesinin uygun olmadığı, Yüce Divan'a sevk ile görevinin sona ermesi gerektiği yönünde düzenleme yapılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir. Yeni düzenleme ile getirilen hüküm kanaatimizce masumiyet karinesi açısından daha hakkaniyetlidir.

Sonuç olarak Türkiye "Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi" ile Cumhurbaşkanının siyasi, cezai ve hukuki sorumlulukları açısından yeni bir döneme başlamıştır. Yeni düzenlenen hükümler eski sisteme oranla daha belirli olduğu için tartışmalı konuların azalacağını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- ALDIKAÇTI**, Orhan, "1961 Anayasası'nda Devlet Başkanı Kararnamelerinin İmzalanması", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1968, C. 1, S. 2, ss. 30-46.
- ANAYURT**, Ömer, Anayasa Hukuku Genel Kısım, 1. Baskı, Ankara 2018, Seçkin Yayıncılık.
- ARDIÇOĞLU**, Artuk, "Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", Ankara Barosu Dergisi, 2017, C. 75, S. 3, ss. 19-51.
- ASİLBAY**, İbrahim Halil, "Parlamentar Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", TBB Dergisi, 2013, S. 104, ss. 247-264.
- ATAR**, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Konya 2012, Mimoza Yayınları.
- AYGEN**, Murat/ **ATMACA**, Yıldız, "Kuruluşunun İlk Yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'nde Uygulanan Hükûmet Sistemleri", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2019, C. 2, S. 2, ss. 386-401.
- AYKANAT**, Tuğba, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.
- BOLAT**, Muhammet Esat/ **HATIPOĞLU**, Mehmet, "Vesayetçi Parlamentarizmden Yarı Başkanlık Sistemine: Yetki ve Sorumlulukta Paralellik İlkesi Açısından Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 11, S. 2, ss. 319-359.
- BOZKURT**, Emine Esra, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanı'nın Düzenleyici İşlemleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), KSİÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2021.
- CAMGÖZ**, Mehmet Fatih, 1982 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanının Konumuna İlişkin Hükûmet Sistemi Tartışmaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2010.
- ÇIRAKCI**, Aylin, 2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019.

- ÇOBAN**, Ali Rıza/ **ERDAĞ**, Ali İhsan, "Göreviyle İlgili Olmayan Kişisel Suçlarından Dolayı Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Yargılanması", TBB Dergisi, 2008, S. 75, ss. 177-189.
- DOĞAN**, Bayram/ **DOĞAN**, İdris, "Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", İnönü üniversitesi hukuk fakültesi dergisi, 2020, C. 11, S.2, ss. 468-483.
- DOĞAN**, Bayram/ **GEYİK**, Ali Fuat, "Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 10, S. 2, ss. 19-45.
- DÖNMEZ**, Ömer, " Hükûmet Sistemleri ve Hükûmet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi"
http://web.e-baro.web.tr/uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.pdf. (E.T: 02.01.2020).
- ERDOĞAN**, Mustafa, 1982 T.C. Anayasası'na Göre Cumhurbaşkanının Hukuki Durumu (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987.
- GÖNENÇ**, Levent/ **KONTACI**, Ali Ersoy, "2017 Tarihli Anayasa Değişikliği Sonrasında Yasama-Yürütme İlişkileri", TBB Dergisi, 2019, S. 145, ss. 53-79.
- GÖREN**, Zafer, "2017 Anayasa Değişikliği ile Getirilen Sistemde Cumhurbaşkanı" İTÜSBD, 2019, S. 36, ss. 1-28.
- GÖZLER**, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, 1.Baskı, Bursa 2011, Ekin Yayınları.
- GÖZLER**, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Bursa 2019, Ekin Yayınları.
- GÜL**, Cengiz, "Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 13, S. 2, ss. 235-262.
- GÜLFİDAN**, Osman Serkan, "1982 Anayasası Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Siyasi ve Cezai Sorumluluğu", Anayasa Hukuku Dergisi, 2016, C. 5, S. 9, ss. 131-170.

- GÜLFİDAN**, Osman Serkan, Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- GÜLLER**, Abdülsamet, 2007 Anayasa Değişiklikleri Sonrası Türkiye’ de Cumhurbaşkanının Anayasal Konumu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.
- Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aed92fa540134.25138616.
- İBA**, Şeref/ **KILIÇ**, Abbas, Anayasa Yargısı Dersleri, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Ankara 2018, Turhan Kitabevi.
- İTİŞGEN DÜLGER**, **Rezzan**, Parlamenter Sistemde Devlet Başkanının Cezai Mesuliyeti (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.
- KILIÇ**, Abbas, “Siyasi Sorumluluk Kurumunun Hükûmet Sistemleri Açısından Değerlendirilmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2016, S. 8, ss. 269-299.
- KILIÇ**, Abbas, Parlamenter Rejimlerde ve Türkiye’de Bakanların Bireysel Siyasi Sorumluluğu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- KÜÇÜK**, Adnan, Türkiye’de Başkanlık (Cumhurbaşkanlığı) Sistemi, 2.Baskı, Ankara 2021, Adalet Yayınevi.
- NOHUTÇU**, Ahmet/ **ÜNDAL**, Melek, Anayasa Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2015, Savaş Kitap Yayınevi.
- ÖZBUDUN**, Ergun, “İngiltere ve Amerika’ da Meclis Tahkikatı”, AÜHFHD, 1960, C. 17, S. 1-4, ss. 219-248.
- ÖZBUDUN**, Ergun, “Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Sorumsuzluğu”, 11.06.2009, <http://www.dunyabulteni.net/yazar/ergun-ozbudun/10222/cumhurbaskaninin-sorumlulugu-vesorumlulugu>, (E. T. 05.04.2020).
- ÖZBUDUN**, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 19. Baskı, Ankara 2019, Yetkin Yayınları.

- ÖZDEMİR**, Hakan, “Türkiye’nin Parlamenter Hükûmet Sistemi Tecrübesine Kısa Bir Bakış”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020, S. 20, ss. 373-400.
- ÖZDEN**, Yekta Güngör, “Cumhurbaşkanının Yargılanması” Terazi Hukuk Dergisi, C .2, S .13, ss .17-19.
- ÖZKUL**, Fatih, 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- POLAT**, Alparslan, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- REZAZAD**, Yaser, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Hâlleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2016.
- SESLİ**, Mutlu, Yürütmenin Başı Olarak Cumhurbaşkanının Hukuki Konumu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2006.
- TAŞDÖĞEN**, Salih, “Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu”, DEÜ Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, 2019, C. 21, Özel Sayı, ss. 1293-1324.
- TAŞKIN**, Ş. Cankat, “1982 Anayasası’nda Cumhurbaşkanının Sorumsuzluğu”, TBB Dergisi, 2011, C. 0, S. 92, ss. 384-418.
- TOPAL**, Emre, “Eylemli İçtüzük Değişiklikleri”, Yasama Dergisi, 2010, S. 16, ss. 35-56.
- TUNÇ**, Hasan/ **BİLİR**, Faruk/ **YAVUZ**, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2011, Berikan Yayınevi.
- TÜLEN**, Hikmet, Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Cezai Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması, 1. Baskı, Konya 1999, Mimoza Yayınları.
- URAL**, Yurdanur, Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008.

Yargıtay HGK, E.2001/19-652, K.2001/705, 10.10.2001 (https://www.hukuki.net/ictihat/Yargitay_Hukuk_Genel_Kurulu_2001_19_652.php E.T. 15.03.2020).

YILDIZ, Abdulkadir, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu Meselesi”, KÜSBD, 2019, C. 9, S. 1, ss. 1-20.

YİĞİTER, Murat, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde Cumhurbaşkanının Yürütme Yetkisi ve Sorumlulukları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.

YÜCEL, Bülent, “Devlet Başkanı Sorumsuzluğunun Hükûmet Sistemine Yansımaları ve Türkiye Uygulaması”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı), 2016, C. 3, Özel Sayı, ss. 123- 134.